

Julia Kaas

Taasiseseisvunud Eesti on sama vana kui ennesõjaaegne: Kuidas edasi?

Eesti on ilus ja tore maa. Meil on suurim internetivabadus maailmas. Meil on e-riik, e-valimised, isegi e-kool. Kõik algavad e-tähega. Eestlased on ülimalt rahul, et nad on sellised tulihingelised meistrid infotehnoloogia alal. Millega on neil siis muidu silma paista? Samasuguse e-tähega algavad ka sõnad „eruditsioon“, „elu“ ja „Eesti“! Nende üle me uhkust ei tunne.

Meie riik on end kaks korda Nõukogude Liidu ahistavaist kammitaist vabaks murdnud. Mõlemal korral valiti esindusorganid, astuti naerusuiselt imelise demokraatia suunas ja inimesed olid õnnelikud. See vähemalt tundus algul nii. Probleemide ilmsiktulek ei võtnud aga kaua aega.

Raha. Juba see sõna kõlab aukartustäratavalt. Kuid praegu ei kuulegi muud, kui ainult raha, raha, raha, raha... Oleks see vaid nii, et raha oleks palju, siis ei räägitaks sellest üldse. Kuid kui televiisorit sisselülitades sattuda parajasti mõnele kodumaisele uudistesaaatele, on suur tõenäosus kuulda, et raha ei ole. Eestis ei jätku raha ei meditsiiniks ega hariduseks. Inimesed peaksid ise keldrist näpitsad tooma ja vaevu virvendava lambipirni valgel teineteisele hambaravi osutama. Virvendav pirn just sellepärast, et ka elektri hind on tõusuteel.

Eestlaste ettekujutus rahast on olnud erinev. Vahetusid valuutad, vahetusid rahatähtede värvused ja kujutised nende peal. Mitu korda on tekkinud ümberharjumise vajadus. Kümnekroonine ja kümneeurone on sama värvi, kuid nende väärtus erineb 15,6466 korda. Samuti ei näe uhkel kümneeurosel ilutsemas ei Jakob Hurta ega Tamme-Laurit. Minu viieaastane väikevend koos teiste omavanustega peab tulevikus neid hoopiski piltidelt vaatama. Kui ta aga ilusti käitub, siis näitan talle kümnekroonist, mida hoian mälestuseks ka edaspidi.

Huvitav, kas keegi saab üldse öelda, et Eesti poliitikamaastik on olnud rahulik. Ma tean, et mina ei saa. Pidevalt on kuulda, kuidas erinevad parteid mustavad teineteist ning jagatakse lubadusi, mille täitumisest rahvas unistab, kuid mis suure tõenäosusega tõeks ei saagi, vähemalt mitte lubaduse andnud partei tegude tulemusena. Kui mu väikevennal praegu mõne poliitiku kohta küsida, siis tema ainus teadmine on, et poliitik on „keegi onu või tädi televiisoris“. Seal televiisoris jagataksegi täitmatuid lubadusi, kogudes niiviisi kuulsust ja inimeste poolehoidu. Kuulsus ja raha ongi minu arvates nii mõnegi poliitiku jaoks tõmbetegur, mis on otsustanud tema tuleviku kulgemise kasuks poliitikas.

Sotsiaalteadlane Marju Lauristin väitis hiljuti, et Eesti on justkui revolutsiooni äärel. Ma nõustun selle väitega, sest millega muidu põhjendada seda rahutust, seda ebakindlust elu suhtes, seda hirmu? Poliitikute võimuvõitlus paneb kaasa elamise asemel pigem kulmu kortsutama ja tekitab tunde, nagu oleks see võitlus kellelegi teisele mõeldud, nagu poleks see rahva, vaid nende endi nimel. Kes tekitab kõige rohkem meediakära, kellel on uhkeimad plakatid, kes näeb telepildil kõige soliidsem välja – on see kõik tõesti nii tähtis? Poliitikud võiksid mõelda nii-öelda väljaspool kasti, nagu ütlevad inglise keelt kõnelevad rahvad. Ja juba ma nimetasingi eesti keeles äärmiselt veidralt kõlava väljendi, kuid nii need asjad nüüdisaegses Eestis on: võetakse omaks kõike, mis uus ja huvitav ning vana ja kulunud heidetakse kõrvale. Kui poliitikud mõtleksidki veidi pingsamalt, kuidas noori, ja mis peamine, erudeeritud noori kodumaal hoida, oleks elu palju ilusam. Sest mida rohkem haritud eestlasi siit kaob, seda kurvem on järgmiste põlvkondade tulevik.

Eestlaste lahkumine kodumaalt pole ainus probleem, millega tuleb silmitsi seista. Praegusel Valitsusel tundub olevat seisukoht, et näiteks tervishoiule ja haridusele suunatud raha pole mitte investering, vaid suur kulutus. Äsja väitis peaminister Andrus Ansip, et haridus on iga noore enda südameasi. Südamelähedane võib see olla ja suurema osa noorte jaoks kindlasti ongi, aga raha on see, mis kujuneb liiga kõrgeks tõkkepuuks hariduse ees. Sageli öeldakse kergekäeliselt: „Kõik on võimalik, kui sa vähegi soovid ja vaeva näed.“ Tõesti, halvas majanduslikus seisukorras olles pole täiesti võimatu harituks saada, sest võib ju näiteks enne ülikooliminekut aasta-paar töötada või teha seda hoopiski õpingute ajal. Need lahendused pole aga kuigi efektiivsed, sest aasta aega töölkäimist aeglustab õppeprotsessi taaskäivitamist - aasta aega on sellest eemal oldud. Uue kavandatava haridusreformiga tahetakse raskendada ka õpingute ajal töötamist, sest teatud õppimise määr peab olema täidetud ning samas ei pakuta tudengile toetust, kui tal on näiteks arvestatava sissetulekuga kasuvennd või – õde, kes temaga pärast vanemate lahkuminekut üldse ei suhtlegi.

Ministrid räägivad, et ka õpetaja palgatõusuks pole vahendeid, meditsiinitöötajate palgatõusust rääkimata. Sel juhul tuleks raha juurde tekitada. See oleks võimalik näiteks astmelise tulumaksu kehtestamisega. Samuti lisanduks Eestisse immigrante, kes suurendaksid oma saabumisega tööjõu ja maksumaksjate arvu. Paljud eestlased oleksid kindlasti selle vastu, sest pidevalt räägitakse eestluse hääbumisest ja kultuuri hävimisest, kuid mis saab olla suuremaks eneseteadvuse tõstjaks kui välisrahvuste nägemine enda kultuuriruumis? Nad on esmalt justkui sissetungijad, mis on täiesti loomulik, sest iga rahvus armastab end. Peagi aga soojenevad suhted ja eestlased muutuvad tolerantsemaks.

Praeguses globaliseerivas ühiskonnas on maailm kujunemas üheks suureks külaks, kus elavad kõigi rahvuste esindajad. Suur osa eestlasi arvab, et paremat elu ihkavad immigrandid on alatud, et tulevad teisi kultuure oma kohaloluga nii-öelda määrima. Nad ei mõtle aga sellele, et ka aina rohkematest eestlastest saavad immigrandid nii Austraalias, Soomes, Rootsis kui ka paljudes teistes maailma paikades. Nad lahkuvad siit, sest soovivad rohkemat, nad lahkuvad ja kohanevad sealse eluluga. Eestlastest immigrante aga ei sõimata, sest nendel riikidel on õnnestunud säilitada oma keel, kultuur ja rahvus. Seega tekib küsimus, miks pole Eestis võimalik saavutada samaväärset olukorda? On ikka küll. Eesti oli ju nii tubli, võttes kärmesti omaks demokraatia ja saates esinduskogud Toompeale otsuseid langetama. Kes teab, vahest ongi tulevikumaailm üks suur küla, kus räägitakse ainult üht keelt ning rahvused on lõpmatuseni segunenud. Praegu ei suudeta seda uskuda, kuid ka arvuteid peeti minevikus kõigest ulmekirjanike fantastiliseks väljamõeldiseks.

Eestlastele meeldivad arvutid. Meelsasti on nad vilkuva ekraani ees kas või tunde. Pärast pikka silmade koormamise sessiooni võib eestlane aga koduuksest välja astuda ning lühikese jalutuskäigu järel end seenemetsast leida. See võimalus puudub või on väga harv suurte ja rikaste Euroopa riikide seas, kus metsade asemel kerkivad kõrged hooned ja tööstusettevõtete korstnad. Ka Soomes on arvutid tähtsal kohal ning ka metsi on seal rohkesti. Soome ei erinegi Eestist niivõrd palju, kuid ometi hülgavad eestlased isamaa. Põhjus on nimelt sageli rahas. Palgad on Soomes kahekordsed, hinnad sageli madalamad Eesti kaupade hindadest. Soome parlament ja valitsus hoolivad oma riigi rahvast. Nende palk on samaväärne teiste prestiižsete ametite palkade, näiteks õpetajate ja arstide töötasuga. Seetõttu ongi elust Soomes saanud üks imeline muinasjutt, mis on reaalsuseks muutunud, ning kes vähegi soovib, võib sellest osa saada.

Võimulolev Eesti Vabariigi Valitsus on orienteerunud jõudsale majanduskasvule, pöörates minimaalset tähelepanu sotsiaalhoolekandele. Kui inimene peab päevast-päeva tööd rügama, ilma, et ta saaks end hästi tunda, tekib lõpuks nõrdimus ja tunne, et temast ei hoolita. Sama olukord on eestlastel. Nad tahaksid natukenegi tunnustust, patsutust õlale, teadmist, et tema vanaduspäevad on kindlustatud, et teda ravitakse ning et tema lapsed saavad suurepärase hariduse ja ootustele vastava, või mis veelgi parem, ootusi ületava tuleviku osaliseks. Ilma sotsiaalse heaoluta ei saa efektiivselt majandust tõsta.

Nagu räägiti hiljuti telesaates „Vabariigi kodanikud“, on viimasel ajal hakanud populaarsust koguma Nõukogude Liidu aegne mentaliteet, kui riigilt varastamine oli täiesti loomulik. Seda tehakse ka praegu näiteks tuues oma ettevõttele kasumit maksumaksjate raha kulul. Nii jääb mulje, et meie riiki ei valitse mitte meie, vaid kellegi teise huvides, sest endalt ei varasta teatavasti keegi.

Eesti on justkui paigalseisus ning sellest vabanemiseks tuleb kas minna riigivalitsemises teist teed, või jätkata endistviisi, kuid jätta riigi elanikele mulje, et toimuvad muutused. Viimane variant kordaks mineviku viga: nimelt tekkis sarnane olukord Eestis 2002. aastal, kui loodi Res Publica erakond, kes andis rahvale uhkeid lubadusi ning saavutas tänu sellele suure Riigikogu saadikute arvu. Eesti peaks vabanema kõrgetel ametikohtadel olevatest inimestest, kes ei suuda oma mõtteviisi muuta ning näha, et praegu kehtivad normid on iganenud ning neid tuleks vahetada.

Muidugi ei tohi ära unustada sündivust ja suremust, mis on tähtsad faktorid Eesti jätkusuutlikkuse kindlustamisel. Liiga paljud noored inimesed hukuvad ettevaatamatusest põhjustatud õnnetustes, eriti palju hukkunuid ja raskelt vigastatud on liiklusõnnetustes. Kuigi hukkunute arv on langenud, pole see piisav ning Maanteeamet peaks liiklusohutuskampaaniat veelgi aktiivsemalt arendama. Samuti ei kasva piisavalt sündide arv, mille suuremaks kasvuks peaks muutma rahvastikupoliitikat paremuse suunas. Näiteks tuleks tõsta makstavaid toetusi ja panustada rohkem haridusse. Kõik probleemid on omavahel seotud.

Eestis valitseb fassaadidemokraatia ja meie riik on justkui Potjomkini küla. Euroopas kiidetakse Eesti efektiivset tervishoiusüsteemi. „Efektiivne“ ei tähenda siinkohal mitte sotsiaalset, vaid majanduslikku heaolu, kuna väheste kulutustega tehakse ära suur töö. Esmalt võib selline efektiivsus tuua riigile kasu, kuid kehvapoolsed töötingimused kurnavad tervishoiutöötajaid, kes hakkavad otsima paremat elu väljaspool Eestit.

Ometi jätkub mul usku Eesti tulevikku, sest me oleme tugevad. Me kannatame palju, kuid mitte lõpmatuseni. Lõppude lõpuks on ju rahvas see, kes valib enda esindajad. Mida rohkem kannatab rahvas praegu, seda suurem on tõenäosus, et hiljem muutub nende mõtteviis ning valitakse teistsugune Riigikogu, kes omakorda koostab teistsuguse Valitsuse. Ma soovin, et nii minu väikevend kui mina elaksime tulevikus pisut teistsuguses Eestis. Konfliktide absoluutne puudumine on küll utopia, kuid ka Eestis võiks muinasjutu ilusaks reaalsuseks muutuda. Muinasjutulisel hetkil on elus palju. Miks ei võiks ka seesugune unistus täituda? Meie riigis oleks siis rohkem haritust, hoolivust, tolerantsust, armastust ja võimalusi elada täisväärtuslikku elu.